

Koninklijke Vlaamse Academie
Klasse der Menswetenschappen

16 november 2010

In memoriam Jan Roegiers (1944-2013)

Hilde de Ridder-Symoens

We gedenken in dit paleis terecht onze confrater Jan Roegiers die ons op 12 juli ll. heeft verlaten. Twee instellingen lagen hem bijzonder nauw aan het hart: zijn Universiteit, de Katholieke Universiteit Leuven, en zijn Academie, de KVAB. Hij heeft zich dan ook voor beide onverdroten ingezet, al stond dit bij zijn geboorte niet in de sterren geschreven. Jan werd op 19 oktober 1944 geboren in het Meetjesland, in het dorp Sleidinge; zijn vader was postmeester in Lembeke, zijn moeder bestierde het grote gezin en gaf Jan de liefde voor een lekkere en eerlijke keuken mee. Inderdaad, velen onder jullie zullen Jan kennen als een culinaire connaisseur en fijnproever.

Na zijn middelbare studies aan het Sint-Vincentiuscollege te Eeklo koos Jan voor het priesterschap en volgde hij het volledig parcours aan het Gentse bisschoppelijk seminarie en aan de K.U.Leuven, zonder evenwel gewijd te worden. Deze opleiding in filosofie en theologie heeft een stempel gedrukt op zijn later historisch werk, maar ook op zijn denken en doen. In de jaren van de splitsing van de Leuvense Universiteit was hij als student geschiedenis nauw betrokken bij de bibliotheek en het archief van zijn alma mater. Zijn licentiaatsthesis in de geschiedenis in 1970 handelde over Jan Frans van de Velde, de achttiende-eeuwse universiteitsbibliothecaris, en zijn doctoraatsthesis in 1979 over de Leuvense theologische faculteit en de Verlichting. Daar liggen de wortels van zijn latere professionele en wetenschappelijke activiteiten. Die kon hij van 1970 tot 1974 uitbouwen als navorsingstagiair en aspirant van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek. In die jaren behaalde Jan Roegiers ook de licentiaatstitel in de morele en religieuze wetenschappen (1972).

Zoals Jan Roegiers zelf verteld heeft tijdens een interview in de Campuskrant n.a.v. zijn emeritaatsviering in 2010, raakte hij op verzoek van rector De Somer betrokken bij de voorbereiding van de viering van de 550ste verjaardag van de Leuvense Universiteit in 1976. Ik citeer Jan verder: “Probleem: er was geen echte functie voor me. Die werd ‘gemaakt’, en vanaf 1975 was ik ‘archivaris van de universiteit’, wat ik gebleven ben tot mijn emeritaat.” De universiteitsarchivaris heeft zich met veel competentie en buitengewone inzet gekweten van deze ‘gecreëerde’ taak, en hij heeft van het archief een rijk gevulde en bloeiende dienst gemaakt. Jan bekommerde zich niet alleen over een betere ontsluiting en inrichting van het Leuvense universiteitsarchief, maar ook over het oude archief dat in het Algemeen Rijksarchief bewaard werd. Mede door zijn toedoen is dit bijzondere rijke archief van Brussel naar het nieuw gecreëerde Rijksarchief in Leuven overgebracht. Gelukkig heeft Jan kort voor zijn overlijden nog vernomen dat het oude archief van de Leuvense Universiteit is uitgeroepen tot Unesco Werelderfgoed. Hij had zich daar, samen met de Rijksarchivaris van Leuven en onze confrater, de Algemene Rijksarchivaris Karel Velle, stevig voor ingespannen. Als dank voor deze onverdroten inzet heet de studiezaal van het universiteitsarchief in het gebouw van de universiteitsbibliotheek voortaan de ‘Jan Roegiers studiezaal’.

Ook met de Leuvense Universiteitsbibliotheek zal Jans naam verbonden blijven. Van in zijn collegetijd had Jan iets met boeken. Een leuke anekdote las ik in de inleiding van zijn Liber Amicorum. Als veertienjarig KSA-lid nam hij deel aan oudpapier-ophalingen waarbij hij meermaals waardevolle boeken en documenten gered heeft. Die trend heeft zich voortgezet en

heeft geleid tot zijn benoeming tot hoofdbibliothecaris van de Leuvense alma mater in 1981 en hij is dit gebleven tot 1996. Daar is een heel verhaal aan voorafgegaan. In 1972 was Jan lid geworden van de Leuvense bibliotheekraad die na de splitsing van Leuven een eigen beleid moest uittekenen. Rector De Somer zag al gauw Jan Roegiers' kwaliteiten en Jan werd aldus een leidende figuur in de verdelingsoperatie van de unitaire bibliotheek. Jan kon daar boeiend over vertellen en alle indianenverhalen daaromtrent nuanceren of ontkrachten. Zoals gezegd werd onze betreurde collega in 1981 zelf hoofd van zijn geliefde bibliotheek. Met de inzet van al zijn sociale vaardigheden, zijn uitgebreide netwerk en zijn fenomenale kennis van boeken is Jan er in geslaagd om in enkele decennia de, door twee oorlogen en een amputatie, zwaar geteisterde collecties weer op peil te brengen, een wetenschappelijke bibliotheek waardig. Jans grote liefde voor kunst en erfgoed hebben hem in 1983 ook aan het hoofd gebracht van het rijke kunstpatrimonium van de Leuvense alma mater. Dank zij diezelfde sociale vaardigheden heeft hij ook deze collecties kunnen verrijken en valoriseren. Het spreekt voor zich dat Jan Roegiers zeer actief betrokken was bij alle gremia die te maken hebben met het archief- en bibliotheekwezen en met de academische erfgoedsector. Het lijkt me niet nodig om al die instellingen hier op te sommen. Zijn grote passie voor het materiële en immateriële academische erfgoed kwam ook duidelijk aan bod in zijn afscheidscollege in februari 2010 onder de titel 'Universitaire heemkunde? Over academisch erfgoed en universiteitsgeschiedenis' en uitte zich ook in zijn grote voorliefde voor het in stand houden en beleven van academische tradities en rituelen. Om die reden zou Jan zeker genoten hebben van de *pompa funebris* bij zijn uitvaart.

We mogen hierbij niet vergeten dat collega Roegiers naast deze drukke bezigheden in archief, bibliotheek en kunstpatrimonium, ook een professorale carrière heeft gehad. Vanaf 1978 tot aan zijn emeritaat in 2009 heeft hij alle trappen van de academische loopbaan doorlopen. Hij doceerde talrijke opleidingsonderdelen aan de Faculteit Letteren (*Geschiedenis van de Nieuwe Tijd, Instellingen, Geestesleven en Kerkgeschiedenis van de Nieuwe Tijd*) en de Faculteit Theologie & Religiewetenschappen (*Kerkgeschiedenis van de Nieuwe Tijd*). Jan lag ook mee aan de basis van de Vlaamse interuniversitaire academische archivarijsopleiding, de huidige master na master 'Archivistiek: Erfgoedbeheer en hedendaags documentbeheer' waarvan de VUB de penvoerder is. Tot 2001 heeft hij er namens de KU Leuven het vak 'Geschiedenis, principes en terminologie van de archivistiek' gedoceerd.

Hoewel de professor ook grote cursussen doceerde ging zijn voorliefde uit naar werkcolleges en de begeleiding van licentiaats- en doctoraatsstudenten. Jan koesterde zijn dertien *promoti* en steunde hen zoveel hij kon. Het verdroot hem dat door omstandigheden universiteitsgeschiedenis na zijn emeritaat geen vaste plaats (meer) had in het Leuvense curriculum.

Universiteitsgeschiedenis, in de eerste plaats die van Leuven, en de religieuze en culturele geschiedenis van de Zuidelijke Nederlanden in de vroegmoderne tijd waren de voornaamste thema's in Jans onderzoek. Hij was bijzonder beslagen in de ideeën van het jansenisme, het ultramontanisme en de Verlichting. De achttiende eeuw kende hij als geen ander. Jans fascinatie voor oud en nieuw, voor traditie en moderniteit kunnen zijn interesse voor de geschiedenis van adellijke families helpen verklaren. Zijn actieve betrokkenheid bij de Arenberg-Stichting ligt in het verlengde van de band die bestaat tussen het Huis Arenberg en de Leuvense Universiteit.

Conceptuele geschiedenis en theorievorming waren niet echt aan Jan besteed, wel de zo adequaat en kritisch mogelijke reconstructie van het verleden. Zijn enorme eruditie en zijn

feilloos geheugen hielpen hem daarbij. Toch kan men Jan niet als een positivistisch geschiedschrijver wegzetten. Het hoe en waarom van het menselijk denken en handelen binnen de context van de katholieke Nederlanden probeerde hij te begrijpen en te doorgronden. Daarbij ging het bij hem vooral over sociale, politieke, kerkelijke en intellectuele elites. Collega Roegiers vond het zijn taak om - met de nodige zin voor kritiek en nuancering - de cliché's over het obscurantisme van de reactionaire Katholieke Kerk en van de Universiteit Leuven, die vooral sinds en door toedoen van de Verlichting gangbaar waren, te relativiseren of minstens te nuanceren.

Jan Roegiers was eerder een doener en organisator dan een kamergeleerde. Hij vond het zijn plicht om de resultaten van zijn eigen onderzoek en dat van anderen zo breed mogelijk te verspreiden en dit langs zoveel mogelijk kanalen, zoals er zijn: publicaties voor een groter publiek, catalogen en inventarissen, tentoonstellingen, congressen, lezingen, stadswandelingen, het verenigingsleven, enz. Aan al dit type activiteiten heeft Jan ruimschoots meegewerkt of ze ingericht en georganiseerd. Het zou ons veel te ver voeren om al de door hem genomen initiatieven op te sommen. Van de vele redactieraden waarin Jan zetelde wil ik slechts de *Revue d'Histoire Ecclésiastique* vermelden, ongetwijfeld Jans troetelkind. Het wereldwijd verspreide tijdschrift werd in 1900 te Leuven opgericht; Jan is er twintig jaar lang directeur van geweest (van 1990 tot 2009) en heeft het inhoudelijk en vormelijk de eenentwintigste eeuw binnengeloodst.

Deze oriëntering naar een brede verspreiding van zijn onderzoek en inzichten, samen met het indrukwekkend aantal opdrachten in de academische, culturele en erfgoedsector, hebben het voor hem onmogelijk gemaakt om internationaal te publiceren in toptijdschriften en bijvoorbeeld zijn proefschrift uit te geven. Dat was voor later, na zijn pensionering....

Internationaal was Jan vooral gericht op Nederland. Hij zetelde daar in vele commissies en redactieraden, werd gevraagd om adviezen te verstrekken en in promotiecommissies te zetelen. Hij onderhield nauwe en vriendschappelijke banden met vele collegae, in het bijzonder met deze van de toen nog Katholieke Universiteit Nijmegen. In het academiejaar 1996-1997 bezette hij er de Keizer-Karel-leerstoel voor cultuurgeschiedenis.

Jan Roegiers was bijzonder verguld met zijn opname in de Koninklijke Vlaamse Academie. In 1996 werd hij verkozen tot corresponderend lid; in 1999 werd hij gewoon lid. Dit lidmaatschap was onder meer bijzonder belangrijk voor hem omdat hijzelf een eminent kenner was van haar geschiedenis zoals ook blijkt uit diverse publicaties die hij gewijd heeft aan achttiende-eeuwse academies en aan onze Theresiaanse academie in het bijzonder. Jan nam zijn taak als werkend lid letterlijk op. Niet alleen woonde hij trouw de maandelijkse vergaderingen bij, hij was ook lid en voorzitter van talloze commissies zoals de publicatiecommissie, de Commissie van het Nationaal Biografisch Woordenboek, de Bestendige Commissie voor de Geschiedenis der Wetenschappen of het Wetenschappelijk Comité Humanisme in de Nederlanden. Hij zetelde ook in de vzw Vigés, gelieerd aan de KVAB (thans vervangen door de Commissie Historische Wetenschappen) en hij was voorzitter van het Nationaal Comité Logica, Geschiedenis en Filosofie van de Wetenschappen. Hij was ook jurylid van drie fondsprijzen (Mgr. De Clercqfonds, Mgr Copensfonds, Erik Duvergerfonds).

Zelf ken ik Jan Roegiers al decennia. Ons gemeenschappelijk onderzoeksgebied, de universiteitsgeschiedenis, en andere gemeenschappelijke interesses, hebben ons bijeengebracht. We hebben samen gepubliceerd en talloze activiteiten georganiseerd, we zaten samen in redactieraden, adviescommissies, promotiecommissies, projectgroepen enz.

Ik heb onze confrater leren kennen als een kritisch wetenschapper die zijn taken heel serieus nam, en hoge kwaliteitseisen stelde aan zichzelf en aan wie met hem samenwerkte: zich volledig inzetten en hard werken zoals ook hij deed. Voor hem was duidelijk wat een Universiteit en een Academie hoorden te zijn: tradities respecteren en met de tijd meegaan. Hij zag dan ook met lede ogen aan hoe het corporatistische karakter en de Humboldiaanse idee van *Lehre und Lernen* vervangen werd door utiliteitsdenken en modern management. De perikelen rond en de opheffing van de publicatiecommissie hebben hem dan ook erg gegriefd. Als kenner bij uitstek van al wat met boeken te maken had was het zijn ambitie om van de Academie een moderne uitgever te maken die aan alle criteria van wetenschappelijkheid voldeed. Daarom heeft hij, ondanks het feit dat de ziekte zich reeds had geopenbaard, het voorzitterschap van de Publicatiecommissie in 2011 op zich genomen. De wijze waarop het Bestuur met het publicatiebeleid en met de Commissie is omgegaan hebben hem aangezet om ontslag te nemen. Dit was voor Jan een ongewone daad. Desondanks bleef hij loyaal aan de instelling.

Door de jarenlange samenwerking heb ik Jan ook goed als mens leren kennen. Hij was een levensgenieter en een estheet die van stijl en vormen hield, een muziek- en kunstliefhebber, een diplomaat en een verzoener. Zijn generositeit uitte zich op vele vlakken. Jan was een gulle gastheer, bij hem thuis in de Quint, maar ook toentertijd in 'zijn' bibliotheek. Ik heb enkele legendarische slotbanketten meegemaakt binnen de muren van de Leuvense universiteitsbibliotheek. Voor Universiteitshistorici waren door Jan Roegiers georganiseerde bijeenkomsten te Leuven steeds een belevenis.

Jan was even gul in het mededelen van zijn fenomenale kennis. Een anekdote. Toen ik Jan pas leerde kennen, vroeg ik hem of hij mij het jansenisme kon uitleggen. Ik begreep daar niets van. Tijdens een heerlijke lunch in de Leuvense Faculty Club – hoe kan het ook anders – heeft Jan me met veel kennis van zaken en veel brio uitgelegd hoe de vork in de steel zat.

We zullen onze confrater ook gedenken als een moedig man, die tot het einde gevochten heeft tegen zijn ziekte door zo lang mogelijk actief te blijven. Hij had zich zo verheugd op de tijd en de vrijheid die het emeritaat hem gaf om nog vele jaren niet alleen Academia verder te blijven dienen en om te reizen, maar ook om meer tijd en aandacht te besteden aan zijn geliefde familie, huisgenoten en vrienden. Het heeft niet mogen zijn.